

OILAVIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH SHAROITLARI VA MUAMMOLARI

X.Maxammatov

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Moliya va buxgalteriya hisobi” kafedrasida katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda davlat tomonidan olib borilayotgan islohatlar, qabul qilingan dasturlarning bajarilishi va yaratilayotgan imkoniyatlar haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: “Har bir oila – tadbirkor” Davlat dasturi, tadbirkorlik, oilaviy tadbirkorlik, oila xo‘jaligi, innovatsiyalar, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, iqtisodiy o‘shish, ishlab chiqarish, boshqarish.

Аннотация: В статье представлена информация о реформах, проводимых государством в сфере развития предпринимательства, реализации принятых программ и созданных возможностях.

Ключевые слова: Государственная программа «Каждая семья – предприниматель», предпринимательство, семейный бизнес, семейное хозяйство, инновации, финансовая поддержка, экономический рост, производство, управление.

Annotation: The article provides information on the reforms being carried out by the state in the development of entrepreneurship, the implementation of adopted programs and created.

Keywords: “Every family is an entrepreneur” State program, entrepreneurship, family business, family householding, innovation, financial support, economic growth, production, management.

Mustaqillik yillaridagi rivojlanish davomida barcha sohalarda bo‘lgani kabi oilaviy biznes sohasida ham katta o‘zgarishlar sodir bo‘ldi. Bozor munosabatlariga o‘tishning asosiy sharti ko‘p tarmoqli iqtisodiyotni va raqobat muhitini shakllantirishning huquqiy, tashkiliy shart-sharoitlari vujudga kelishidan iboratligi uchun ushbu davrda xususiylashtirishga va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga katta e’tibor qaratildi.

Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishda bozor muhitini yuzaga keltirishning asosiy omillaridan biri kichik biznesni rivojlantirish bo‘ldi. Uning turli yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan oilaviy biznesga ham katta e’tibor berilmoqda. Har bir oila o‘zi yuqori darajada foyda olish bilan birga, u jamiyat uchun zarur bo‘lgan mahsulotlarni ishlab chiqaradi va xizmat turlarini yaratadi, mamlakat uchun yangi bo‘lgan bozorlarni yaratadi, aholini ish bilan band qilishda hissa qo‘shadi, boshqa tashkilot va oilalarda ishlab chiqarilgan mahsulotlar va yaratilgan xizmatlarni iste’molchisi sifatida yuzaga chiqadi, ma’lum turdagi soliqlarni to‘lab mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishga hissa qo‘shadi.

Ushbu vazifalarni bajarish davomida o‘tgan yillarda mamlakat iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tarmoq ko‘lami hamda hajmi salmoqli darajada o‘sd. Oilaviy biznes bilan shug‘ullanayotgan oilalar soni va shunga mos ravishda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi ortib bormoqda.[2]

Oilaviy tadbirkorlik sohasida o‘tkazilgan tahlillar mamlakatimiz va uning hududlarida aholini tadbirkorlikka jalb qilish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, bandlikni ta’minlash, o‘zini-o‘zi band qilishga harakat qilayotgan fuqarolarga amaliy yordam ko‘rsatish, mehnat resurslaridan samarali foydalanish kabi yo‘nalishlarda hali foydalanilmayotgan imkoniyatlar mavjudligini ko‘rsatdi.

Shu kamchilikni to'g'rilash va foydalanilmayotgan imkoniyatlardan samarali foydalanishni yo'lga qo'yish maqsadida mamlakatimizda "Har bir oila - tadbirkor" Dasturi qabul qilindi.[1]

"Har bir oila – tadbirkor" Dasturining asosiy yo'nalishlari qatorida quyidagilar belgilandi:

1. Tadbirkorlik bilan shug'ullanishni ixtiyor etgan aholiga imtiyozli kreditlar ajratish. Ular tomonidan tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish va amalga oshirishning har bir bosqichida amaliy yordam ko'rsatilishini ta'minlash. Bunday amaliy yordam barcha mutasaddi tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi.
2. Aholiga tadbirkorlik ko'nikmalarini o'rgatish va faoliyat turini tashkil etishda amaliy yordam ko'rsatish.
3. Tadbirkorlik subyektlarini faoliyatini kengaytirishga amaliy yordam berish orqali qo'shimcha ish o'rinlari yaratish.
4. Mikrofirmalarni, kichik hajmda ishlab chiqaruvchi subyektlar va kasanachilik bo'yicha tadbirlarni amalga oshirish uchun moliyaviy yordam berish. Aholiga qo'shimcha daromad ishlab topish imkoniyatini yaratish.
5. Mahallalarda mini-klasterlar tashkil etish. Bunda tadbirkorlik sohasida ijobiy natijalarga erishgan tajribali tadbirkorlarga bunday faoliyatni yangidan boshlayotgan tajribasi kamroq bo'lgan oilalarni birlashtirish.
6. Oilaviy tadbirkorlarga ko'rsatiladigan xizmatlar ko'lamini kengaytirish. Ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni savdosini tashkil etuvchi bozor infratuzilmasi obyektlari, xizmat ko'rsatish va savdo shoxobchalarini barpo etish.
7. Bo'sh turgan yer maydonlarini yangi tashkil etilayotgan tadbirkorlik subyektlariga berish. Aholi uchun qo'shimcha ish o'rinlari va daromad manbalarini yaratish.
8. Davlat ro'yhatidan o'tmasdan faoliyat olib borayotgan tadbirkorlarni aniqlash va ular faoliyatini qonuniylashtirishda yordam ko'rsatish.

Tadbirkorlik bilan shug'ullanishni ixtiyor etgan aholiga imtiyozli kreditlar ajratish quyidagi miqdorlarda va quyidagi mas'ul tashkilotlar tomonidan olib boriladi: Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha sektor rahbarlari va mahalla fuqarolar yig'inlari tavsianomalari asosida eng kam ish haqining 150 baravari miqdorida imtiyozli kreditlar berilishi yo'lga qo'yiladi.

Belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tib, faoliyat olib borayotgan tadbirkorlik faoliyati subyektlariga sug'urta polisleri, uchinchi shaxs kafilligi, kredit hisobiga sotib olinayotgan mulklar garovi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasining kafilligi bo'yicha EKIHning 1000 baravari miqdorida imtiyozli kredit ajratish mumkin.

Tadbirkorlik faoliyati subyektlarining investitsiyaviy loyihalarini kreditlashda qonun hujjatlari doirasida belgilangan ta'minot turlariga asosan EKIHning 1000 baravaridan ham ortiq miqdorda imtiyozli kreditlar ajratilishi mumkin.[3]

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi "Har bir oila - tadbirkor" dasturi doirasida tadbirkorlik faoliyati subyektlariga ajratiladigan kreditlarga ustuvor ravishda kafilliklar va foiz harajatlarini qoplash uchun kompensatsiyalar ajratadi.

Oilaviy tadbirkorlarga tijorat banklari tomonidan imtiyozli kreditlarning qaytmaslik xatari sug'urtalanganda sug'urta to'lovi 1,5 foizdan ortiq bo'lmagan miqdorda belgilanadi va sug'urtalash shartlari yengillashtiriladi.

Oilaviy biznes faoliyatiga alohida e'tibor berilishiga qaramasdan, ushbu sohada amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar talaygina. Ushbu yo'nalishdagi ishlarni yanada jadal sur'atlarda rivojlanishi uchun ulardagi boshqaruv faoliyatini hozirgi davr darajasiga chiqarish talab etilmoqda.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-IYUN

ANDIJON, 2024

Zamonaviy boshqaruv usullari va tamoyillaridan foydalanish sohasida, iqtisodiy resurslardan foydalanish tartibi sohasida, mehnat resurslarini boshqarish faoliyati sohasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar mavjud.[4]

Hozirgi vaqtda jahonda oilaviy tadbirkorlikning ikkita o'ziga xos bo'lgan hususiyati bo'lib, ularning birinchisi - oila a'zolari tomonidan tashkil etilgan ko'plab kichik korxonalarini saqlab qolishdir. AQShda bunday korxonalar 15 mln.dan ortiqroqni tashkil etadi, Rossiyada esa 4 mln.atrofida. Bu turdagi oilaviy korxonalar xodimlarning ish haqiga qilinadigan xarajatlarni tejash maqsadida tashkil etilmoqda. Chunki, rivojlangan mamlakatlarda ish haqi bo'yicha xarajatlar juda yuqori darajada bo'lib, ularni kichik bir faoliyat natijasida qoplash qiyin masala bo'lib qolmoqda.

Oilaviy tadbirkorlik asosida oila a'zolari o'rtasida bir-birini nazorat qilish, bir-birini qiziqtirish, o'zini-o'zi band qilish va shu orqali jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy muhitni bir maromligini ta'minlashga imkoniyat yaratiladi. Jahon mamlakatlarida bugungi kundagi qambag'allikni qisqartirish asosiy yo'nalishlardan biri bo'lib turgan sharoitda oilaviy tadbirkorlik juda katta imkoniyat hisoblanadi. Oilaviy tadbirkorlik bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borgan olimlar fikricha ham "oilaviy tadbirkorlikda barcha a'zolar bir-birlariga yordam ko'rsatadilar, oila muvaffaqiyatini ta'minlashga harakat qiladilar"

Oilaviy tadbirkorlik faoliyati birinchilardan bo'lib, Italiya mamlakatida rivojlana boshladi. Ikkinchi jahon urushidan keyin Italiyada oilaviy tadbirkorlik to'g'risida qonun ishlab chiqildi va unda oilaviy korxonalar tushunchasi izohlab berildi. Unda oila a'zolaridan tashqari yana 2 ta yo'llanma ishchi bo'lishi mumkinligi ta'kidlanadi. Davlat tomonidan oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishga katta ahamiyat qaratildi va qator imtiyozlar berildi. Jumladan, ikki yil davomida oilaviy korxonalar umuman soliq to'lashdan ozod etildi.

Oilaviy tadbirkorlikning hozirgi vaqtdagi ikkinchi hususitli tomoni – 5-6 martalab avloddan-avlodga o'tgan yirik oilaviy korporatsiyalarning mavjudligi. Ular asrlar davomida o'z faoliyatini amalga oshirib kelmoqda. Bu yo'nalishda Buyuk Britaniya yetakchi o'rinda turadi. U yerda oilaviy korxonalarining 16 foizdan ortiqrog'ida 4-5 martadan avlodlar almashgan va samarali faoliyatini saqlab kelayotgan korxonalaridir.

Shvetsiyada ham oilaviy tadbirkorlik rivojlanib kelmoqda. Shvetsiyada mehnatga yaroqli aholining 60 foizdan ortiqrog'i oilaviy biznes sohasida faoliyat olib bormoqda. Mamlakatimizda bunday yirik oilaviy korporatsiyalar deyarli yo'q hisobi.

Xulosa va takliflar. Fikrimizcha, O'zbekistonda faqatgina kichik hajmdagi oilaviy korxonalar faoliyat olib bormoqda. Jahonning rivojlangan mamlakatlari singari yirik oilaviy korporatsiyalarni tashkil etish bugungi kundagi dolzarb masalalardan hisoblanadi. Yirik korporatsiyalar ko'plab odamlarni ish bilan ta'minlaydi va katta miqdorda foyda olishga erishadi. Ular foydasini o'z ehtiyojlariga sarflash bilan birgalikda, ko'plab ijtimoiy muammolarni hal qilishga sarflari uchun imkoniyat yaratiladi.

Iqtisodiyotni isloh qilish va aholi daromadlarining yuqori darajasini ta'minlashda jiddiy muvaffaqiyatlarga erishgan xorijiy mamlakatlarning rivojlanish tajribasi shundan dalolat beradiki, oila tadbirkorligiga qaratilgan tashabbus nafaqat bandlikni ta'minlash, balki daromadlarni tekis taqsimlash, shu bilan birga ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning barqaror omillari sifatini oshirishda tobora ko'proq ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 7 iyundagi PQ-3777-son "Har bir oila - tadbirkor" Dasturini amalga oshirish to'g'risida" gi Qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 08.06.2018 y., 07/08/377/1325-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi PF-60-son farmoni.
3. Xasanov I.A. Iqtisodiy taraqqiyot va oilaviy tadbirkorlik. // «O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi» jurnali, 2021 yil, №2-son. 68-69-b.
4. Essence, Mission And Value of Entrepreneurship Activity. //The American journal of Management and Economics Innovations (IMPACT FACTOR:5,3; <https://usajournalshub.com/index.php/tajmei/issue/view/199>) 28 fevral, 2021 yil. 38-45-b.